

ZACHOWANIE ŻOŁNIERZY ARMII CZERWONEJ NA TERENIE PÓŁNOCNO-ZACHODNICH POWIATÓW WOJEWÓDZTWA WARSZAWSKIEGO W 1945 I 1946 R. W DOKUMENTACH ARCHIWALNYCH CZĘŚĆ I – POWIATY SIERPECKI I PŁOŃSKI

SUPLEMENT

Abstrakt

Żołnierze Armii Czerwonej przechodzili przez teren województwa warszawskiego dwukrotnie: w styczniu 1945 r. w czasie ofensywy przeciwko wojskom niemieckim i latem tego roku, wracając do Związku Sowieckiego po wygranej wojnie. W obu przypadkach część z nich dopuszczała się wobec ludności polskiej napadów, gwałtów, kradzieży i bezprawnych rekwizycji, co zostało odnotowane w dokumentach władz powiatowych i wojewódzkich.

Słowa kluczowe: Armia Czerwona, 1945 r., województwo warszawskie, powiat sierpecki

1. Sierpc i powiat sierpecki

W uzupełnieniu poprzedniej części, dotyczącej powiatu sierpeckiego (zob. „Notatki Płockie” 2019, nr 4) można podać zestawienie zarekwirowanego żywca i paszy z terenu powiatu sierpeckiego, które nie zmieściło się w poprzedniej części. Zestawienia strat i szkód przesyłali starostowie na podstawie polecenia Urzędu Wojewódzkiego Warszawskiego, o czym dowiadujemy się z pisma starosty powiatu sierpeckiego H. Haller-Sobieralskiego z 22 sierpnia 1945 r. do wójtów i burmistrzów na podległym mu terenie

Zgodnie z zarządzeniem Urzędu Wojewódzkiego Warszawskiego w sprawie przedmiotem objętej otrzymanym w dniu dzisiejszym w czasie osobistej bytności w tuł. Starostwie Powiatowym Naczelnika Wydziału Społeczno-Politycznego Urzędu Wojewódzkiego [Rutowskiego] – na dzień 25 sierpnia rb. godz. 9 rano, należy przedłożyć Urzędowi Wojewódzkiemu zestawienie zniszczeń ziemiopłodów oraz zabranego inwentarza żywego przez przemaszerowujące oddziały Armii Czerwonej.

W związku z powyższym zarządzam:

1. Natychmiast po otrzymaniu niniejszego zarządzenia przystąpić przy współudziale Przewodniczącego Gminnej Rady Narodowej i Samopomocy Chłopskiej oraz całego aparatu

pomocniczego Zarządu Gminy, do liczbowego ustalenia zniszczeń ziemiopłodów oraz zabranego w drodze rekwizycji, czy też innej, inwentarza żywego przez przemaszerowujące oddziały Armii Czerwonej i oddziały przeprowadzające bydło i konie.

2. Zestawienie to winno być sporządzone rzetelnie i uczciwie, bez nieuzasadnionego wyolbrzymiania szkód. Należy podać naprawdę stan rzeczywisty, a nie podawać fałszywych danych, kierując się jakimiś względami lokalnymi, czy też innymi, abstrahując przy tym od wszystkich innych względów natury politycznej i gospodarczej. Podkreślam jeszcze raz, że szkodę należy ocenić uczciwie.

3. W zestawieniu należy podać ogólnie z całej gminy ilość zniszczonych ziemiopłodów w hektarach i kilogramach, zaś inwentarz w sztukach.

4. Zestawienie należy sporządzić w czterech jednobrzmiących egzemplarzach wg załączonego wzoru.

5. Wraz z zestawieniem należy nadesłać wszystkie protokoły i doniesienia, dotyczące strat.

6. Z uwagi na to, że wykazy te muszą być przedstawione Urzędowi Wojewódzkiemu najpóźniej dnia 25 sierpnia rb. godz. 9-ta rano, przeto polecam nadesłać je tuł. Starostwu Powiatowemu najpóźniej dnia 24 sierpnia rb.

do godz. 18-ej specjalnym pościgiem. Termin ten w żadnym przypadku przekroczyć nie może, gdyż o ile wykazy te nie będą dostarczone w terminie, to Sztab Grupy Północnej Armii Czerwonej sporządzi jednostronne protokoły i mieszkańcy powiatu nie otrzymają rekompensaty z tego tytułu.

Za należyte i terminowe wykonanie niniejszego zarządzenia czynię osobiście odpowiedzialnymi Ob. Ob. Wójta i Sekretarza Gminy¹.

A zatem władze państwowe musiały na ten temat negocjować z dowództwem Północnej Grupy Armii Czerwonej i miały nadzieję na uzyskanie odszkodowań za straty, jakich doznali mieszkańcy Polski w 1945 r. wskutek przemarszów Armii Czerwonej. W sierpniu 1945 r. minister administracji publicznej w trybie pilnym polecił wojewodom, by ci jak najszybciej dostarczyli konkretne dane. Stąd polecenie Urzędu Wojewódzkiego dla starostów, a tych dla wójtów i burmistrzów. Dzięki temu dysponujemy bardzo dokładnym materiałem, ilustrującym straty rolników, jakich doznali od Armii Czerwonej.

Według danych z poszczególnych gmin powiatu sierpeckiego rolnicy ponieśli następujące straty i szkody z powodu przemarszu oddziałów Armii Czerwonej, przepędu bydła oraz zabranych ziemiopłodów, inwentarza żywego i martwego w okresie od 20 stycznia do 20 sierpnia 1945 r.:

Lp.	Rodzaj upraw	Obszar zniszczony w hektarach	Ilość zabrana i zniszczona w kilogramach
1	Zboże	15,07	55 307
2	Żyto	128,77	456 640
3	Owies	124,35	393 793
4	Jęczmień	68,83	158 040
5	Koniczyna	191,62	693 506
6	Łubin	18,61	126 565
7	Seradela, wyka i trzaska	25,77	14 520
8	Siano łąkowe	9,85	144 000
9	Ziemniaki	16,70	85 700 (dane tylko z gm. Gójsk)
	Razem	582,97	19 927 371

Źródło: opracowanie własne na podstawie zestawienia z gmin powiatu sierpeckiego

¹ Archiwum Państwowe w Warszawie (dalej: APW), Urząd Wojewódzki Warszawski, Wydział Społeczno-Polityczny (dalej: UWW-WSP), sygn. 46, zarządzenie starosty powiatowego w Sierpcu H. Haller-Sobieralskiego z 22 sierpnia 1945 r. do wójtów i burmistrzów, opatrzone klauzulą „POUFNE. Bardzo pilne”, k. 148.

Rodzaj inwentarza	W sztukach					
	Bydło rogacie	Buhaje	Krowy	Woły	Jałówki	Cielęta
	57	2584	97	1 220	321	4 517
Świnie	Knury	Maciory	Prosięta			
	161	1 015	1 712			3 059
Owce	Barany	Matki	Jagnięta			
	171	2 132	549			2 890
Konie	Ogiery	Klaczce	Wałachy	Żrebięta		
	92	1 811	1 306	230		3 439
Drób	Gęsi	Kury	Kaczki	Indyki		
	1 513	8 953	2 284	655		13 439
Pszczoly	Roje					
	317 (w tym 268 rojów w gm. Białoszewo)					317
Wozy	560					560
Uprząż dla koni	680					680

Źródło: opracowanie własne na podstawie: APW, UWW-WSP, sygn. 46, zestawienie szkód wyrządzonych przez przepęd bydła oraz przemaszerowujące oddziały Armii Czerwonej wśród ziemiopłodów, jak również zabranego zboża, inwentarza żywego i martwego przez te oddziały u mieszkańców powiatu sierpeckiego w okresie czasu od 20.1.45 r. do 20.8.45 r.; Zestawienie... w gm. Żuromin..., k. 144. Zestawienie z Żuromina zostało dostarczone po terminie, bowiem funkcjonariuszowi UBP który je wiozł, po drodze do Sierpca popsuł się rower i nie zdążył na czas.

Oczywiście rolnicy poszczególnych gmin ponieśli straty i szkody w różnej wysokości:

- pszenica – od 200 kg w gminie Koziębudy do 18 370 kg w gminie Rościszewo,
- żyto – od 3 300 kg w gm. Raciąż do 117 775 kg w gm. Rościszewo,
- owies – od 919 kg w gm. Lisewo do 99 755 kg w gm. Gójsk,
- jęczmień – od 575 kg w gm. Raciąż do 22 100 kg w gm. Kosemin,
- koniczyna – od 468 kg w gm. Lisewo do 42 200 kg w gm. Koziębudy,
- bydło – od 13 szt. w gm. Żuromin do 1 024 szt. w gm. Lisewo,
- świnie – od 3 szt. w gm. Biezuń do 312 szt. w gm. Białyszewo,
- owce – od 3 szt. w gm. Stawiszyn do 900 szt. w gm. Gójsk,
- konie – od 19 i 22 szt. w gm. Raciąż i Sierpc do 561 szt. w gm. Gradzanowo,
- drób – od 20 szt. w gm. Sierpc i Żuromin do 3 886 szt. w gm. Gradzanowo

- wozy: od 12 szt. w gm. Sierpc, 43 szt. w gm. Stawiszyn, 46 szt. w gm. Kozibrody do 196 szt. w gm. Białyszewo i 255 szt. w gm. Lisewo (pozostałe gminy nie wykazały strat)².

Jak więc widać różnice były bardzo duże. Wynikały z tego, czy była to gmina miejska

(Sierpc, Biezuń, Raciąż, Żuromin), czy gmina typowo wiejska, do tego leżąca na trasie przemarszu wojsk bądź nie. Nie bez znaczenia była też wielkość i zamożność poszczególnych wsi. Natomiast generalnie można wyciągnąć wniosek, że pow. sierpecki poniósł dosyć duże koszty przemieszczania się oddziałów Armii Czerwonej, bowiem leży przy szosie Warszawa–Bydgoszcz.

² Według zestawień dla pow. sierpeckiego i gm. Żuromin.

BEHAVIOR OF RED ARMY SOLDIERS
IN NORTH WEST POVIATS WARSAW VOIVODESHIP
IN 1945 AND 1946 IN ARCHIVAL DOCUMENTS.
PART I - POVIATS SIERPC AND PŁOŃSK

SUPPLEMENT

Summary

Red Army soldiers passed through Warsaw voivodeship twice: in January 1945 during the offensive against German troops and this summer, returning to the Soviet Union after winning the war. In both cases, some of them committed assaults, rape, theft and illegal requisition against the Polish population, which was noted in the documents of poviat and voivodeship authorities.

Keywords: Red Army, 1945, Warsaw voivodeship, Sierpc poviat